

Som fredsbarn hadde jeg tenkt å stå over fredsjubileet 8. mai. Det var ikke vår krig. Takket være NRK har jeg ombestemt meg. Jeg tar av meg lua. For krigsseilerne.

Gruer litt?

Det er ikke uvanlig å grue litt nå for frigjøringsjubileet 8. mai. For alle de feite ordene vi har hørt og hørt siden freden brøt løs og det viste seg at landet besto av nesten bare gode nordmenn som endelig kunne ta knyttneven opp av lomma. Da jeg var barn var alle foreldre krigshelter på riktig side. I fem år hadde de vasket klær i kaldt vann med E-såpe, stekt råttent sild i tran, de hadde radioen på loftet og binders på frakkekragen, og alle var i slekt med en som hadde sittet på Grini.

Derfor misunte vi fredsbarn våre foreldre som hadde opplevd lykken å stå sammen om noe så viktig som kampen for frihet og demokrati, altså skaffet seg et skikkelig innhold i sine liv. I motsetning til oss som ikke hadde annet å gjøre enn å klage over at vi ikke fikk Sunda på maten.

Herregud, sa foreldrene da, under krigen var vi lykkelige om vi hadde en klump harskt fiskelim å smøre på barkebrødet.

Under krigen hadde livet en mening, forsto vi av gløden i våre foreldres blikk. Under krigen var det - de beste som døde -, lærte vi, og måtte trekke den naturlige konklusjon at våre foreldre dermed bare var nest best. Bortsett fra dem som var så heldige å ha en far innen motstandsadelen: «Gutta på skauen», «En av Linge-kara- eller -En som visstnok var høyt oppe i Milorg». Den gang var det som kjent ingen som snakket om krigsseilerne, sjøfolka i handelsflåten som seilte inn alle pengene vi drev krig for fra London og begynte å bygge landet med etter krigen.

Det var gutta på skauen det handlet om rett etter krigen. Jeg kom til å mislike de gutta der. «Gutta på skauen» var et Oslo-uttrykk, og vi fra sørvestlandet syntes det lod blarete. Vi i kystbyene hadde flest fedre til sjøs, men dem var det som sagt ingen som snakket om. Og jeg må med skam melde at fredsbarn som ikke var direkte berørt av krigsseilernes elendige skjebne, har gått uvitende om dette, i detalj, inntil NRKs formidable TV-serie «Evig heder» i de siste ukene har brakt anstendig balanse i regnskapet over den krigsinnsett vi igjen skal hylle, forhåpentligvis for siste gang, om noen dager.

Dag Indrebø og Magnar Misje fra NRK Hordaland har gitt de gjenlevende krigsseilerne og deres familier det de fortjener: et solid nevedunk i bordet for å skape ørensynd i folkeheimen for den viktige informasjonen om krigen. De har fortalt oss hvordan sjøfolk etter mer enn fem års atlanterhavsfart i slalam mellom tyske torpedo-båter eller i japansk fangenskap, ble oversett da de vendte tilbake etter siste tokt. Først ble de avvist, så ble de forfulgt, så ble de straffet med tvangsarbeid, så ble de ynkeliggjort av Storting og regjering og lurt for pengene sine. I dag går fortsatt krigsseilere rundt i utenlandske havner fordi de ikke vil komme hjem til et land som svekket dem.

En særlig takk til Indrebø og Misje for det, tør jeg si, kostelige intervjuet med nåværende fylkesmann Kåre Willoch, en gang krigsseilernes argeste motstander som handelsminister i Borsten-regjeringen, da spørsmålet gjaldt utbetalingene fra Nortraship-fondet. For se om ikke fylkesmannen nå måtte vri seg i stolen og svare på hvorfor han ikke slapp delegasjonen fra sjøfolka inn på kontoret den gang. I dag som det er alminnelig anerkjent at krigsseilerne ble snytt for pengene sine. I dag som fylkesmann Willoch som kjent har utviklet en innage av tolerant menneskevennlighet, av sosial bevissthet, i motsetning til den tidligere handelsminister Willochs mer kantete arroganse.

Vi fredsbarn gikk fort lei våre foreldres beretninger fra hverdagslivet bak blendingsgardinene. Vi leste «Anne Franks dagbok» og så de første pressebildene av likhaugene i Auschwitz. Vi ville ikke lenger høre om det heroiske samholdet blant gode nordmenn som alle reiste seg demonstrativt fra buss-setet hvis en tysker kom og satte seg ved siden av. Men vi hadde lært noe.

Vi som hadde en «tyskerunge» i klassen, de krøp gjerne sammen bak pultlokket ved dørreka og snakket ikke for de ble snakket til, vi lærte mye om mobbekunsten som vi også praktiserte



Og velger meg Ludvik som som formann i festkomiteen. (Ill. Kjell Aukrust.)

overfor ungene som bodde i tyskerbrakkene. Vi skjønnte at de var fattige, hvorfor ante vi ikke. Inntil vi som nesten voksne forsto at noen av dem sikkert hadde en hjemvendt krigsseiler til far. Og krigsseilerne måtte lenge velge mellom følgende boliger. På presentasjon på Filipstadkaia, ei tyskerbrakke. Opstad tvangsarbeidsleir, ei køyeseng i en husbåt. Men det visste ikke vi, og barna fra tyskerbrakkene snakket bare om at de snart skulle flytte, så da fortsatte vi tradisjonen: Vi reiste oss demonstrativt som gode nordmenn hver gang vi var et øyeblikk i det heftet noe tysk ved sidemannen.

Så ble det likevel slutt på krigen for fredsbarna. Det ble andre kriger i stedet. Kald krig og heksjakt på kommunister var vi for unge til å forstå, det var Koreakrigen som surret som evig kontinuum fra radioen gjennom halve 50-tallet. Senere alle krigsfilmene fra bakerste benk med salt pastiller og svett guttehand i fast grep, så raske krig i Sør-Afrika, Little Rock, jernteppet og Vietnam og resten kjenner alle barn. Så fortsatt er det ikke vår fred man skal feire. Vi har problemer med identifiseringen. Vi kjenner for mange som rommer landet hver 8. mai fordi deres foreldre var dårlige nordmenn, og disse fedrenes synder skal barna åpenbart aldri få lagt bak seg. Vi kjenner for mange barn av de såkalt beste, helte og ofrene som døde, som heller ikke gleder seg til vår insisterende jubileumsnasjonalisme til deres foreldres ære.

Sjersrusen er ikke vår. Den ble heller ikke krigsseilerne til del, enda det var innenfor denne gruppen at flest liv gikk tapt under krigen. De andre slapp egentlig billig unna. Det er ikke populært å si det, men det er sant.